

دانشگاه پیام نور

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

نام مرکز: تهران

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: برنامه ریزی درسی

گروه: علوم تربیتی

تحلیل محتوای کتابهای درسی مطالعات و علوم اجتماعی،

جامعه شناسی دوره متوسطه مبتنی بر مباحث روز جهانی در

حوزه برنامه درسی

جمال مسعودی

استاد راهنما: دکتر فروزان ضرابیان

استاد مشاور: دکتر محمد رضا سرمدی

آذر ۱۳۹۳

دانشگاه پیام نور

بسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه دوره ی کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای جمال مسعودی

دانشجوی رشته برنامه ریزی درسی به شماره دانشجویی ۹۰۰۰۱۱۵۳۰ تحت عنوان « تحلیل محتوای کتاب های مطالعات و علوم اجتماعی، جامعه شناسی دوره متوسطه مبتنی بر مباحث روز جهانی» با حضور هیأت داوران در روز سه شنبه مورخ ۲۵/۰۹/۱۳۹۳ در محل ساختمان پیام نور مرکز تهران برگزار شد و هیأت داوران پس از بررسی، پایان نامه مذکور را شایسته نمره به عدد..... به حروف..... با درجه..... تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه / مؤسسه	امضاء
۱					
۲					
۳					

اینجانب جمال مسعودی دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی گواهی می نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و مأخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگوی آن خواهد بود.

دانشجو تأیید می نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می باشد و در صورت استفاده از نتیجه دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

جمال مسعودی

۱۳۹۳/۰۹/۲۵

اینجانب جمال مسعودی دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی گواهی می نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت ورزم.

جمال مسعودی

۱۳۹۳/۰۹/۲۵

کلیه حقوق مادی مرتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

جمال مسعودی

۱۳۹۳/۰۹/۲۵

تقدیم به

پدر، مادر، همسر و دخترم به خاطر زحمات بی دریغشان

دربارگاه میرادب پرور آورم

چیدم گل زباغ ادب تابروز عید

من گل نثارم دم دانشور آورم (شهریار)

حیف است باخسان گل دانش کنی نثار

باسپاس فراوان از لطف خدای مهربان

با تشکر از دو استاد بزرگوارم که ثابته تر نوع پاس، تجلیل و تکریم اند.

سرکار خانم دکتر فروزان ضرابیان؛ استاد راهنمای ارجمند که با ایجاد عشق به نوشتن، صبورانه، با
ارایه ی رهنمودها، با انتقادها و پیشنهادهایشان، در تمامی مراحل اجرای پایان نامه مرا حمایت و
تشویق نمودند و جناب آقای دکتر محمد رضا سرمدی؛ استاد مشاور محترم که با نظرهای اصلاحی
ارزنده ی خود، ضمن دلگرمی بنده، موجب تکمیل این اثر شدند.

از استادان محترمی که در طول دوران تحصیلی ام در دوره کارشناسی ارشد، جهت آموزش و ارتقای
بنده زحمت کشیده اند، سپاسگزارم.

چکیده

در این پژوهش، محتوای کتاب های درسی مطالعات و علوم اجتماعی و جامعه شناسی ۱ و ۲ دوره متوسطه با توجه به مباحث روز جهانی در حوزه ی برنامه درسی تحلیل شده است. موارد مورد نظر در این تحلیل محتوا شامل (آموزش توسعه، آموزش محیطی، آموزش چند فرهنگی، آموزش شهروندی، آموزش سلامت، آموزش حقوق بشر و آموزش رسانه ها و فناوری اطلاعات) بوده است. جامعه آماری این پژوهش، مجموعه ی کتاب های درسی مطالعات اجتماعی، جامعه شناسی (۱)، جامعه شناسی (۲)، علوم اجتماعی دوره متوسطه بوده است. در این پژوهش کل جامعه آماری به عنوان نمونه انتخاب و از روش تمام شماری استفاده گردیده است. در این پژوهش که به روش تحلیل محتوا انجام شده، از طرح برآورد پدیده در متن داده ها، که اصولی ترین نوع طرح تحقیق در تحلیل محتوا است، استفاده شده است. در این پژوهش واحد تحلیل جملات و تصاویر کتاب در نظر گرفته شده است. داده ها بر حسب فراوانی وقوع، توصیف و کمیت ها، حاصل شمارش فراوانی هستند. ابزار تحقیق سیاهه تحلیل محتواست که روایی و پایایی آن توسط اساتید مجرب به دست آمده است، نتایج حاصل از تحقیق نشان می دهد که در محتوای کتاب های درسی مطالعات و علوم اجتماعی و جامعه شناسی ۱ و ۲ دوره متوسطه، توجه به مفاهیم آموزش شهروندی و چند فرهنگی بسیار بیشتر از حد انتظار، به آموزش توسعه بیشتر از حد انتظار، به آموزش رسانه ها و فناوری اطلاعات کمتر از حد انتظار، و به آموزش صلح، برابری و حقوق بشر، آموزش محیطی و آموزش سلامت بسیار کمتر از حد انتظار توجه شده است. در درون هر مؤلفه نیز مفاهیم متعدد به صورت یکسان مورد توجه قرار نگرفته و بعضی بیشتر و بعضی کمتر مورد توجه قرار گرفته اند. نتایج تحقیق همچنین نشان می دهد که بیشترین میزان توجه به مباحث روز جهانی در کتاب علوم اجتماعی و کمترین میزان توجه در کتاب جامعه شناسی ۱ می باشد.

واژگان کلیدی:

تحلیل محتوا، دوره متوسطه، کتاب های مطالعات و علوم اجتماعی و جامعه شناسی ۱ و ۲، مباحث جهانی

فهرست مطالب

فصل اول	۵
۱-۱ بیان مساله	۶
۲-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش	۹
۳-۱ اهداف پژوهش	۱۳
۱-۳-۱ هدف کلی	۱۳
۲-۳-۱ اهداف فرعی	۱۳
۴-۱ سؤالات پژوهش	۱۴
۱-۴-۱ سؤال کلی	۱۴
۲-۴-۱ سؤالات فرعی	۱۴
۵-۱ تعاریف نظری و عملیاتی کلید واژه ها	۱۵
۱-۵-۱ تحلیل محتوا	۱۴
۲-۵-۱ کتاب درسی دوره متوسطه	۱۶
۱-۲-۵-۱ کتاب درسی	۱۶
۲-۲-۵-۱ دوره متوسطه	۱۶
۳-۵-۱ مسائل جهانی	۱۷
فصل دوم	۱۸
۱-۲ الف) مبانی نظری	۱۹
۱-۱-۲ بخش اول: تحلیل محتوا	۱۹
۱-۱-۱-۲ تاریخچه تحلیل محتوا	۱۹
۲-۱-۱-۲ تعریف تحلیل محتوا	۲۰
۳-۱-۱-۲ ویژگی های تحلیل محتوا	۲۲

- ۲۲ ۱-۱-۱-۳ عینی بودن
- ۲۲ ۲-۳-۱-۱-۲ منظم بودن
- ۲۳ ۳-۳-۱-۱-۲ کمی بودن
- ۲۳ ۴-۳-۱-۱-۲ آشکار بودن
- ۲۴ ۴-۱-۱-۲ جایگاه تحلیل محتوا
- ۲۶ ۵-۱-۱-۲ کاربرد تحلیل محتوا در زمینه های آموزشی و پرورشی
- ۲۶ ۶-۱-۱-۲ مزایای تحلیل محتوا
- ۲۷ ۷-۱-۱-۲ معایب تحلیل محتوا
- ۲۷ ۸-۱-۱-۲ هدف های تحلیل محتوا
- ۲۷ ۹-۱-۱-۲ کاربرد های تحلیل محتوا
- ۲۸ ۲-۱-۲ بخش دوم: آموزش و پرورش دوره متوسطه
- ۲۸ ۱-۲-۱-۲ تعریف تربیت (آموزش و پرورش)
- ۲۹ ۲-۲-۱-۲ ویژگیهای آموزش و پرورش دوره متوسطه
- ۲۹ آموزش و پرورش دوره متوسطه
- ۳۱ ۳-۲-۱-۲ اهمیت آموزش و پرورش دوره متوسطه
- ۳۲ ۴-۲-۱-۲ ویژگی های آموزش و پرورش دوره متوسطه
- ۳۳ ۵-۲-۱-۲ اهداف دوره متوسطه
- ۳۵ ۳-۱-۲ بخش سوم: مباحث و مسائل روز جهانی
- ۳۵ ۱-۳-۱-۲ اهمیت مباحث و مسائل روز جهانی در برنامه درسی
- ۳۵ ۲-۳-۱-۲ تاریخچه جهانی شدن آموزش و پرورش
- ۳۹ ۳-۳-۱-۲ آموزش توسعه
- ۳۹ ۱-۳-۳-۱-۲ عوامل موثر در توسعه کشورهای در حال توسعه امروزی
- ۴۵ ۴-۳-۱-۲ آموزش صلح ، برابری و حقوق بشر

- ۴۶ ۱-۴-۳-۱-۲ مفهوم صلح
- ۴۷ ۲-۴-۳-۱-۲ آموزش صلح در برنامه های درسی
- ۴۸ ۳-۴-۳-۱-۲ حقوق بشر
- ۴۹ ۴-۴-۳-۱-۲ مفهوم حقوق بشر
- ۴۹ ۵-۴-۳-۱-۲ انواع آموزش حقوق بشر
- ۴۹ ۶-۴-۳-۱-۲ آموزش رسمی
- ۴۹ ۷-۴-۳-۱-۲ آموزش حقوق بشر در مقطع متوسطه
- ۵۲ ۵-۳-۱-۲ آموزش بهداشت و سلامت
- ۵۲ ۱-۵-۳-۱-۲ معرفی آموزش و ارتقاء سلامت
- ۵۲ ۲-۵-۳-۱-۲ تعاریف و اهداف
- ۵۳ استراتژی ها
- ۵۵ ۳-۵-۳-۱-۲ بهداشت فردی
- ۵۵ ۴-۵-۳-۱-۲ تعریف بهداشت
- ۵۶ ۵-۵-۳-۱-۲ بهداشت فردی در سیره نبوی
- ۵۷ ۶-۵-۳-۱-۲ بهداشت محیط
- ۵۸ ۶-۳-۱-۲ آموزش محیط
- ۶۰ ۱-۶-۳-۱-۲ آموزش محیط زیست در مدارس
- ۶۲ ۷-۳-۱-۲ آموزش رسانه ها و فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ۶۳ ۱-۷-۳-۱-۲ مفاهیم و تعاریف
- ۶۴ ۲-۷-۳-۱-۲ نقش فناوری در یادگیری
- ۶۶ ۳-۷-۳-۱-۲ فناوری اطلاعات در آموزش و پرورش
- ۶۷ ۸-۳-۱-۲ آموزش شهروندی
- ۷۰ ۱-۸-۳-۱-۲ آموزش شهروندی در مدرسه

۷۱ آموزش چند فرهنگی ۹-۳-۱-۲
۷۲ مفهوم شناسی جامعه چند فرهنگی ۱-۹-۳-۱-۲
۷۷ هدف های آموزش چند فرهنگی ۲-۹-۳-۱-۲
۷۹ (ب) پیشینه پژوهش ۲-۲
۷۹ پژوهشهای داخل کشور ۱-۲-۲
۸۶ پژوهشهای خارج از کشور ۲-۲-۲
۹۲ جمع بندی ۳-۲-۲
۹۷ فصل سوم
۹۸ ۱-۳ مقدمه
۹۸ ۲-۳ روش تحقیق
۹۸ ۳-۳ جامعه آماری
۹۹ ۴-۳ نمونه و روش نمونه گیری
۹۹ ۵-۳ ابزار جمع آوری اطلاعات
۹۹ ۶-۳ روش اجرای پژوهش
۱۰۱ ۷-۳ روش تجزیه و تحلیل آماری داده ها
۱۰۲ فصل چهارم
۱۰۳ ۱-۴ مقدمه:
۱۰۳ ۲-۴ (الف) یافته های توصیفی
۱۱۷ ۳-۴ (ب) تحلیل استنباطی
۱۲۳ فصل پنجم
۱۲۳ ۱-۵ خلاصه تحقیق
۱۲۵ ۲-۵ بحث و نتیجه گیری
۱۳۰ ۳-۵ محدودیت های تحقیق

۱۳۱	۴-۵ پیشنهادهای پژوهش
۱۳۱	۱-۴-۵ پیشنهادهای کاربردی
۱۳۳	۲-۴-۵ پیشنهادهایی جهت تحقیق آینده
۱۳۴	منابع

مقدمه

آموزش و پرورش فرآیندی است که برای تغییر و تعدیل رفتار فراگیران تلاش می کند و برای تحقق هدف هایی مشخص به فعالیت می پردازد. در این عرصه پهناور عوامل گوناگونی تاثیر گذارند. نقش اساسی به عهده برنامه درسی است که شامل اهداف، محتوا، روش ها و ارزشیابی می شود. محتوا از عناصر و فرآیندهای برنامه ی درسی است و می تواند از طریق کتاب درسی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عرضه شود. کتاب های درسی یکی از عوامل اساسی رشد و توسعه یادگیری شناختی کودکان در جهان امروز است. استفاده از روش تحلیل محتوا در زمینه آموزش و پرورش مبتنی بر این فرض اساسی است که هر وسیله ی ارتباطی مانند کتاب، دارای پیام های نهانی و آشکاری است که خواننده را تحت تاثیر قرار می دهد (وست برگ ۱، ۱۹۹۱: ۷۴). نقش کتاب در فرآیند تعلیم و تربیت فراهم کردن امکانات و شرایط مناسب برای ایجاد تغییرات مطلوب رفتاری در دانش آموزان از طریق آموزش است. کودکان در هر سن و سالی به تعلیم و تربیت نیاز دارند. بی شک نظام آموزش و پرورش مهمترین نهاد رسمی است که در کنار خانواده عهده دار تعلیم و تربیت کودکان دوره ی پیش دبستان تا پایان دوره ی دبیرستانی است. در دهه ی اخیر تغییراتی مهم در برنامه ی درسی و به تبع آن، در تهیه و تنظیم کتاب ها و مواد آموزشی صورت گرفته است و این تغییرات برای شرکت دادن دانش آموزان در فعالیت های آموزشی بوده است. چرا که تصور می شود دانش آموزان مصرف کنندگان بی چون و چرای اصلاحات آموزشی به حساب می آیند و قطعاً انجام دادن تغییرات در کتاب های درسی و انجام دادن اصلاحات در ابعاد گوناگون آموزشی برای دانش آموزان تاثیرگذار است (ایمانی و مظفر، ۱۳۸۳: ۱۱۶-۱۱۷). وظیفه آموزش و پرورش افراد جامعه به عنوان عاملی پایه و بنیادی بر عهده نظام تعلیم و تربیت است. اهمیت عملکردهای آموزش و پرورش تا آنجاست که روسو^۲ آن را کشتی نجات

¹ - Westburg

² -Russo

اجتماعی (کوی^۱ به نقل از یمنی دوزی، ۱۳۸۷)، کانت^۲، ابزاری برای انسان نمودن انسان (به نقل از نقیب زاده، ۱۳۷۶) و صاحب نظران دیگر جدای از ویژگی های فردی و هرنوع تبعیض آن را عاملی معنا بخش به زندگی همه افراد جامعه می دانند(صباغیان، ۱۳۷۵).

بررسی تحولات جهان در نیم قرن اخیر نشان می دهد که تغییرات بسیار عمیق در باورها و ارزش ها و سبک های زندگی مردم جهان به وقوع پیوسته است. گسترش جهانی این تغییرات، همواره دامنه و شدت بیشتری می یابد، این تغییرات که ناشی از تحولات سیاسی و اقتصادی جهان و پیشرفت های فناوری اطلاعات در عصر حاضر است، متقابلاً تأثیری عظیم بر جوانب گوناگون زندگی اجتماعی و فرهنگی بر جای گذشته است و افراد را از مردمان محلی و ملی به انسان هایی جهانی تبدیل کرده است (رفیعی و فنود، ۱۳۸۱).

محتوای برنامه ی درسی همان موضوعات درسی است که از آن به عنوان وسیله ای برای رسیدن به اهداف استفاده می شود (اوبری^۳، ۱۹۹۱: ۲۰۳). محتوای برنامه ی درسی از نظر نقشی که در تحقق اهداف برنامه بازی می کند از اهمیت خاصی برخوردار است(کانلی^۴، ۱۹۹۱: ۱۲۴). یکی از اصول کلی آموزش، شرکت فعال یادگیرنده در امر یادگیری است، به نحوی که بتواند با محتوای کتاب های درسی خود درگیر شود و واکنشی فعال از خود نشان دهد، چرا که یادگیری حقیقی هنگامی صورت می گیرد که دانش آموز خود فعال در یادگیری باشد. بنابراین اصلاح و تغییر کتاب های درسی یکی از نیازهای مبرم نظام آموزشی به ویژه نیاز فراگیران است که باید در چرخه ی نظام تعلیم و تربیت برای جامعه و زندگی در نظام اجتماعی صورت گیرد (ایمانی و مظفر، ۱۳۸۳: ۱۱۷).

آموزش و پرورش برای پویای و بالندگی ناگزیر است مدرسه را به دنبال واقعی پیوند زند و در کنار ارائه دانش های تخصصی در رشته های علمی، به دانش آموزان کمک کند دانش و مهارت هایی کسب

¹- Coy

² - Kant

³ - Obery

⁴ - Connelly

کنند، که بتوانند در مواجهه با وضعیت و اقتضائات عصر جدید، از جمله جهانی شدن، موفق باشند. «در جهانی که فناوری در آن شتابان تغییر می کند دانش به نحو روز افزون تولید می شود، آموزش و پرورش باید بیش از مجموعه ای خاص از اطلاعات را تعلیم دهد، آموزش و پرورش باید به بسط و شکوفایی قابلیت- های آدمی پردازد و مهیای پرورش شهروند جهانی باشد» (عطاران، ۱۳۸۱: ۲۶).

انسان امروز صرفاً موجودی منحصر در خانواده و جامعه و کشور خود نیست، بلکه بخشی جدایی ناپذیر از جهان بشری و مناسبات جهانی است و به صورت موجودی جهانی در آمده است (اینگلهارت^۱، ۲۰۰۹).

در چنین شرایطی ما باید به رشد و پرورش ویژگی های شهروندی و تمدنی خود هم به صورتی فعال در مناسبات جهانی قرار گیریم و هم با حفظ استقلال و اعتلای فرهنگی و تاریخی و ملی خود، راه عزت و اقتدار را در جهان معاصر بیماییم و بتوانیم نقش موثر و مثبت خود را در مناسبات جهانی ایفا کنیم. با پذیرش اهمیت توجه ابعاد جهانی در امر تعلیم و تربیت و ضرورت توجه به مسایل و قضایای جهانی در برنامه ی درسی، سؤال اساسی پژوهش این است که اگر آموزش و پرورش بخواهد در جهت توجه به تحولات جهانی حرکت کند، باید چه مواردی را در محتوای برنامه های درسی ملحوظ دارد و وضعیت فعلی کتاب های درسی چگونه است؟

به عبارت دیگر، با اذغان به اینکه همه ی انسان ها عضو جامعه جهانی هستند و با چالش ها و مشکلات متعددی مواجه اند و داشتن دیدگاهی جهان گرا برای تهیه ی برنامه ی درسی، سهم بسزایی در حل این معضلات دارد، دانش آموز باید چه آموزش هایی ببینند و وضعیت فعلی در این زمینه چگونه است؟ با پذیرش ضرورت توجه به مسائل جهانی در برنامه های درسی این پژوهش در دو مرحله انجام شد. ابتدا برای استخراج موارد مهم و مشترک با رویکرد جهانی، که باید در برنامه های درسی مورد توجه قرار گیرند مبانی نظری آموزش های همه جانبه و جهان نگر مورد مطالعه قرار

¹ - Inglehart

گرفته است، تا مفاهیم کلیدی و مؤلفه های آن استخراج گردد سپس محتوای کتاب های درسی مطالعات اجتماعی، علوم اجتماعی و جامعه شناسی ۱ و ۲ دوره متوسطه در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ با توجه به این چهارچوب تحلیل شده است تا مشخص شود تا چه اندازه با توجه به آموزش های همه جانبه و جهان نگر تدوین شده اند و به طور مشخص تر، تا چه اندازه در متن کتاب های درسی مطالعات اجتماعی، علوم اجتماعی و جامعه شناسی ۱ و ۲ دوره متوسطه به مسائلی و قضایای مشترک جهانی توجه شده است؟

فصل اول

طرح تحقیق

۱-۱ بیان مساله

ما در عصری به سر می بریم که زندگی انسان و محیط پیرامون او در ابعاد گوناگون، با سرعتی فزاینده در تغییر است. برخورد جوامع بشری با مسائل ناهمگون و بی شمار آنها را نیازمند به یافتن راه حل های مطلوب کرده است. به عبارت دیگر، برای خوب زیستن در چنین عصر و زمانی، داشتن توانایی های بالفعلی چون انتخاب، استدلال، تصمیم گیری و حل مسئله از ضروریات است. ایجاد چنین توانایی هایی، تنها از طریق شناسایی و پرورش ذهن های خلاق میسر خواهد شد. در کشور ما، نظام آموزشی با سیستم و وروش های سنتی موجود نمی تواند پاسخ درخور به مسائل حاضر بدهد. در حالی که در چنین عصری، آموزش باید بتواند افراد را برای پاسخگویی به مسائل فردا آماده سازد. جوانان ما باید برای برخورد با تحولات و تغییرات سریعی که به وقوع می پیوندد، آماده شوند. دورانی که تغییرات فناورانه و اجتماعی در دنیا به شدت از برنامه های آموزشی کنونی ما پیشی گرفته است، باید تحول و دگرگونی در نظام آموزشی کشور خود را بپذیریم. اگر نتوانیم در این نظام و روش های آن تغییراتی پدید آوریم، مشمول کهنگی خواهیم شد و این کهنه شدن ما را از تولید، پدید آوردن و خلق کردن باز خواهد داشت. خوش بختانه وزارت آموزش و پرورش در این جهت گام هایی برداشته و محورهای اساسی دگرگونی را از پیش فراهم کرده است (هاشمی، ۱۳۸۵: ۱۱۷).

در سالیان اخیر، جهانی شدن مفهوم رایج شده است که علاوه بر عرصه ی اقتصادی، در زمینه های دیگر هم چون سیاست، اخلاق، تعلیم و تربیت نیز به طور گسترده ای مورد استفاده قرار می گیرد. به رغم این استفاده گسترده، مفهوم جهانی شدن، از روشنی و صراحت کافی برخوردار نیست (گرین^۱، ۱۹۹۷).

برای صراحت بخشیدن به این مفهوم، برخی میان جهانی شدن و جهان گرایی یا جهانی سازی، تفاوت قائل شده اند. منظور از جهانی شدن، وضعی است که کم و بیش به طور طبیعی، در نتیجه ی تحولات

¹ - Green

جهانی، پیش می آید. برخی پدیده ها به طور طبیعی یا اجتناب ناپذیر، به تحولات جهانی منجر می شوند. برای مثال، با به وجود آمدن رایانه و شبکه های ارتباطی، خواه و ناخواه مرزهای جغرافیایی در هم نوردیده می شوند و در نتیجه آن، تحولی جهانی رخ می دهد که طی آن جوامع و افراد آن در ارتباطی نزدیک با یکدیگر قرار می گیرند و از این طریق از یکدیگر تأثیر می پذیرند. در مقابل، جهانی گرای یا جهانی سازی، تلاشی غالباً عمدی است که طی آن می کوشند نظامی ایدئولوژیک یا اجتماعی- اقتصادی را با پدیده های طبیعی پیوند بزنند و از این طریق آنها را جهانی کنند. این گونه جهان گرایی، از دهه هشتاد به موازات فروپاشی شوروی سابق، شدت یافته است (کلای^۱، ۱۹۹۹).

مسائل و مباحث روز جهانی شامل آموزش توسعه، آموزش محیطی، آموزش حقوق بشر، آموزش صلح، آموزش برابری، آموزش سلامت، آموزش چند فرهنگی، آموزش رسانه ها و فناوری اطلاعات می باشد. این مفاهیم را در برنامه های تربیتی، سازمان های بین المللی مانند یونسکو و یونیسف نیز دنبال می کنند.

با اشاره به اینکه نهادهای آموزش و پرورش به شدت تحت تأثیر رویکردهای جهانی قرار دارند، عقیده دارد که با توجه به اهداف مهم مدرسه، که آماده سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی در جامعه است، انتظار می رود که آموزش و پرورش با تغییرات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطح ملی و بین المللی متناسب، هم سو و هم جهت باشد. او در ادامه نتیجه می گیرد که اگر آموزش و پرورش با رویکرد های جهانی هم سو نباشد منسوخ خواهد شد و آموزش های غیر رسمی و فرا ملی جای آن را خواهد گرفت (افتخاری، ۵۶۶).

توجه به محتوا و سازماندهی آن به عنوان یک عنصر مهم در مرحله طراحی برنامه درسی همیشه مورد توجه صاحب نظران حوزه برنامه درسی بوده است. انتخاب محتوا به چپستی برنامه درسی و آنچه باید آموخته شود، مربوط می شود. صاحب نظران برنامه درسی بر اساس رویکرد خود در برنامه درسی،

¹ - Kly

تعاریف متعددی از محتوا را ارائه نموده اند از جمله نیکلس محتوا را به عنوان دانش، مهارت، گرایش و ارزش هایی توصیف می کند که باید یاد گرفته شود (نیکلس^۱، ۱۳۷۴: ۱۶۱).

محتوا و سازماندهی پس از گزینش اهداف قرار می گیرد اگر چه با مشخص شدن اهداف برنامه درسی، انتخاب و سازماندهی محتوا تا حدود زیادی تسهیل می شود اما فرایند انتخاب محتوا و سازماندهی آن همواره از حساسیت زیادی برخوردار بوده است، زیرا نخستین گام برای تحقق اهداف برنامه درسی، انتخاب محتوای مناسب و مطلوب می باشد (طالبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۹).

در این تحقیق، محتوای کتاب های درسی مطالعات و علوم اجتماعی و جامعه شناسی دوره متوسطه که در سال تحصیلی ۹۲-۹۳ توسط وزارت آموزش و پرورش به چاپ رسیده است با توجه به مباحث روز جهانی در حوزه ی برنامه درسی تحلیل شده است. موارد مورد نظر در این تحلیل محتوا مفاهیم و مضامین مطرح در رویکردهای جدید برنامه های درسی را شامل می شود که با توجه به اقتضائات عصر جدید، از جمله جهانی شدن، گسترش روز افزون مرزهای دانش و ارتباط و به هم پیوستگی هر چه بیشتر مردم جهان مطرح شده است. لذا با توجه به مسائل و چالش های جهانی امروز و عدم وجود پژوهش های لازم در این حوزه، عنوان پژوهشی حاضر انتخاب شد تا علاوه بر این که ابعاد و مولفه های مباحث روز جهانی را از جنبه نظری مورد بررسی قرار دهد، اهداف و کتاب های درسی مطالعات و علوم اجتماعی و جامعه شناسی دوره متوسطه را که نیز که منبع تجارب و فرصت های - یاددهی و یادگیری دانش آموزان است و در سال تحصیلی ۹۲-۹۳ توسط وزارت آموزش و پرورش به چاپ رسیده است، از جنبه به کارگیری مولفه های روز جهانی بررسی کند.

¹-Nichols